QO‘QON DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI ILMIY XABARLARI
(2026-yil 10-son)

PEDAGOGIKA
PEDAGOGY

https://doi.org/10.70728/c.series.ped.v08.i10.159

MILLIY ME’MORCHILIK VA XALQ AMALIY BEZAK SAN’ATI INTEGRATSIYASI ASOSIDA MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING ESTETIK DIDINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI

Xasanov Xolboy Xasanovich
Termiz davlat universiteti San’at va ijtimoiy ish fakulteti,
Badiiy grafika va dizayn kafedrasi dotsenti.

Annotatsiya. Mazkur maqolada milliy me’morchilik va xalq amaliy bezak san’ati integratsiyasi asosida maktabgacha yoshdagi bolalarning estetik didini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari hamda metodik asoslari tahlil qilinadi. Milliy me’moriy obidalarning badiiy-kompozitsion xususiyatlari, naqshlar tizimi, ranglar uyg‘unligi, geometrik va o‘simliksimon bezaklarning estetik mazmunini bolalar tomonidan idrok etish jarayonining o‘ziga xos jihatlari yoritiladi. Shuningdek, me’moriy obidalar va xalq amaliy bezak san’ati namunalarini kuzatish, taqqoslash, tasvirlash, modellashtirish hamda ijodiy faoliyatga tatbiq etishga asoslangan metodik yondashuv taklif etiladi. Tadqiqot doirasida estetik idrok, badiiy tahlil, ijodiy ifoda va milliy madaniy qadriyatlarga munosabatni rivojlantirishga xizmat qiluvchi metodik modelning tarkibiy qismlari asoslanadi. Maqola yakunida maktabgacha ta’lim tashkilotlarida milliy san’at namunalari asosida estetik tarbiya samaradorligini oshirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so‘zlar: milliy me’morchilik, xalq amaliy bezak san’ati, estetik did, maktabgacha yosh, estetik tarbiya, san’at integratsiyasi, milliy naqshlar, badiiy idrok, ijodiy faoliyat, pedagogik metodika.

Аннотатsия. В статье анализируются педагогические возможности и методические основы развития эстетического вкуса детей дошкольного возраста на основе интегratsii natsиональной архитектуры и народного декоративно-прикладного искусства. Рассматриваются особенности восприятия детьми художественно-композиционных характеристик архитектурных памятников, орнаментальных систем, цветовых сочетаний, геометрических и растительных мотивов. Предлагается методический подход, основанный на наблюдении, сравнении, изображении, моделировании и творческом освоении образцов natsиональной архитектуры и декоративно-прикладного искусства. Обосновываются компоненты методической модели, направленной на развитие эстетического восприятия, художественного анализа, творческого самовыражения и уважительного отношения к natsиональным культурным ценностям.

Представлены практические рекомендatsii по совершенствованию эстетического воспитания детей в дошкольных образовательных организatsiях.

Ключевые слова: natsиональная архитектура, народное декоративно-прикладное искусство, эстетический вкус, дошкольный возраст, эстетическое воспитание, интегratsiя искусств, natsиональный орнамент, художественное восприятие, творческая деятельность, педагогическая методика.

Abstract. This article examines the pedagogical potential and methodological foundations of developing aesthetic taste in preschool children through the integration of national architecture and folk decorative and applied arts. It discusses how children perceive the artistic and compositional features of architectural monuments, ornamental patterns, color combinations, and geometric and floral motifs. A methodological approach based on observation, comparison, drawing, modeling, and creative engagement with examples of national architecture and decorative arts is proposed. The components of a methodological model aimed at developing aesthetic perception, artistic analysis, creative expression, and respect for national cultural values are substantiated. Practical recommendations are presented for improving aesthetic education in preschool educational organizations.

Keywords: national architecture, folk decorative and applied arts, aesthetic taste, preschool children, aesthetic education, art integration, national ornament, artistic perception, creative activity, teaching methodology.

Kirish (Adabiyotlar sharhi). Maktabgacha yosh davri bolaning atrof-muhitni hissiy idrok etishi, ranglar, shakllar, tovushlar va badiiy obrazlarga munosabati shakllanadigan muhim bosqich hisoblanadi. Ushbu davrda bolalarda go‘zallikni ko‘ra bilish, estetik taassurotlarni anglash, badiiy obrazlarni farqlash va o‘z munosabatini ijodiy faoliyat orqali ifodalash ko‘nikmalarini rivojlantirish ta’lim-tarbiya jarayonining muhim vazifalaridan biridir. Estetik tarbiya bolaga tayyor badiiy bilimlarni berish bilangina cheklanmay, uning atrofdagi borliqni his etishi, kuzatishi, baholashi va ijodiy o‘zlashtirishiga imkon yaratishi bilan ahamiyatlidir [1].

O‘zbek xalqining ko‘p asrlik madaniy merosida milliy me’morchilik va xalq amaliy bezak san’ati alohida o‘rin egallaydi. Samarqand, Buxoro, Xiva va boshqa tarixiy shaharlardagi me’moriy obidalar peshtoqlar, ravoqlar, gumbazlar, koshinkorlik, ganchkorlik va naqshinkor bezaklarning o‘zaro uyg‘unligi bilan ajralib turadi. Ushbu san’at namunalarida shakl, rang, ritm, simmetriya, mutanosiblik va kompozitsion yaxlitlik kabi estetik xususiyatlar mujassam. Mazkur xususiyatlar maktabgacha yoshdagi bolalarda badiiy idrokni rivojlantirish uchun muhim ta’limiy imkoniyatlarni yaratadi.[4]

Milliy me’morchilik va xalq amaliy bezak san’ati bir-biridan alohida rivojlangan hodisalar emas, balki o‘zaro ta’sirda shakllangan badiiy-madaniy tizimdir. Me’moriy inshootlarda qo‘llanadigan geometrik va o‘simliksimon naqshlar, rangli koshinlar, o‘yma bezaklar hamda turli kompozitsion yechimlar xalqning estetik qarashlari va badiiy tafakkurini namoyon etadi. Shu bois ushbu ikki san’at yo‘nalishini ta’lim jarayonida o‘zaro bog‘liq holda o‘rganish bolalarning milliy san’at haqidagi tasavvurlarini kengaytirishi mumkin.[5]

Maktabgacha ta’limda estetik tarbiya masalalariga bag‘ishlangan ilmiy ishlarda tasviriy faoliyat, san’at asarlarini idrok etish, ijodkorlik va badiiy muhitning ahamiyati yoritilgan. Jumladan, G. Altibayeva estetik tarbiyaning mazmuni va shakllarini tahlil qilib, o‘yin, mashg‘ulot va ekskursiya kabi faoliyatlarning imkoniyatlarini ko‘rsatadi [1]. D. Yuldashevaning tadqiqotida tasviriy faoliyat va dekorativ-amaliy materiallardan foydalanish masalalariga e’tibor qaratilgan [2]. Milliy me’moriy merosni ta’lim bilan bog‘lashga bag‘ishlangan ishlarda esa me’moriy obidalarning estetik madaniyatni rivojlantirishdagi imkoniyatlari yoritilgan [3].

Shu bilan birga, milliy me’morchilik va xalq amaliy bezak san’atini maktabgacha yoshdagi bolalarning estetik didini rivojlantirishga yo‘naltirilgan yaxlit metodik tizim asosida birlashtirish masalasi alohida ilmiy-metodik yondashuvni talab etadi. Bunda san’at namunalarini namoyish qilishning o‘zi yetarli emas; bolalarning yosh xususiyatlariga mos kuzatish, taqqoslash, savol-javob, ijodiy topshiriqlar va natijalarni baholash usullari ham o‘zaro uyg‘unlashtirilishi lozim.

Tadqiqotning maqsadi milliy me’morchilik va xalq amaliy bezak san’ati integratsiyasi asosida maktabgacha yoshdagi bolalarning estetik didini rivojlantirish metodikasining pedagogik asoslarini aniqlash va uni tashkil etish bo‘yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.[2]

Tadqiqotning ilmiy farazi shundan iboratki, milliy me’morchilik va xalq amaliy bezak san’ati namunalari o‘zaro bog‘liq holda, bolalarning yosh xususiyatlariga mos kuzatish, taqqoslash va ijodiy faoliyat usullari orqali o‘rganilsa, ularning badiiy idroki, estetik baholashi va mustaqil ijodiy ifodasi rivojlanishi uchun qulay pedagogik sharoit yaratiladi.[4]

Materiallar va uslublar. Tadqiqotning metodologik asosini estetik tarbiya, maktabgacha ta’lim, milliy madaniy meros va badiiy faoliyatni tashkil etishga oid pedagogik yondashuvlar tashkil etadi. Milliy me’morchilik va xalq amaliy bezak san’ati namunalarini bolalarning estetik rivojlanishida qo‘llash imkoniyatlarini aniqlash maqsadida nazariy tahlil, qiyosiy tahlil, tizimlashtirish, pedagogik loyihalash va umumlashtirish metodlaridan foydalanish nazarda tutiladi.

Nazariy tahlil orqali estetik did tushunchasining mazmuni, uni rivojlantirishning pedagogik shartlari hamda san’at namunalari bilan ishlashga doir ilmiy qarashlar o‘rganiladi. Qiyosiy tahlil yordamida milliy me’moriy bezaklar va xalq amaliy san’ati namunalaridagi rang, shakl, ritm, simmetriya va kompozitsion uyg‘unlik kabi xususiyatlar aniqlanadi. Pedagogik loyihalash metodidan foydalanib, mazkur xususiyatlarni bolalarning yoshiga mos mashg‘ulotlar mazmuniga kiritish yo‘llari ishlab chiqiladi. Metodik yondashuvni tashkil etishda bolalarning idrok etish, nutqiy ifoda, mayda motorika va ijodiy faoliyat xususiyatlari hisobga olinadi. Mashg‘ulotlar uchun milliy me’moriy obidalar tasvirlari, koshin va naqsh namunalari, rangli geometrik shakllar, qog‘oz, bo‘yoq va boshqa xavfsiz ijodiy materiallardan foydalanish mumkin.

Ushbu maqola nazariy-metodik yo‘nalishda ishlab chiqilgan. Unda real tajriba-sinov natijalari, ishtirokchilar soni yoki statistik ko‘rsatkichlar keltirilmaydi. Metodikaning

samaradorligi to‘g‘risida empirik xulosa chiqarish uchun maktabgacha ta’lim tashkilotida alohida pedagogik tajriba o‘tkazish zarur.

Natijalar va munozara. Milliy me’morchilik va xalq amaliy bezak san’atining integratsiyasi bolalarda estetik didni rivojlantirish uchun bir nechta o‘zaro bog‘liq imkoniyatlarni yuzaga chiqaradi. Birinchidan, me’moriy inshootlarning umumiy ko‘rinishi bolaga shakl, hajm, mutanosiblik va kompozitsion yaxlitlikni idrok etish imkonini beradi. Ikkinchidan, ushbu inshootlarda qo‘llangan naqsh va bezaklar ranglar uyg‘unligi, ritm, takrorlanish va simmetriyani anglashga yordam beradi. Uchinchidan, ko‘rilgan badiiy obrazlarni tasvirlash va qayta yaratish orqali bola kuzatuv natijalarini mustaqil ijodiy faoliyatga ko‘chiradi.

Mazkur jarayonda integratsiya ikki san’at turini bir mashg‘ulotda shunchaki namoyish etish bilan cheklanmasligi kerak. Ularning umumiy badiiy xususiyatlari aniqlanib, bolaga me’moriy bezak va amaliy san’at namunasi o‘rtasidagi bog‘liqlikni ko‘rish imkoniyati berilishi lozim. Masalan, tarixiy obida peshtoqidagi naqsh bilan kashtachilik yoki kulolchilikdagi naqshni taqqoslash orqali bolalar bir xil yoki o‘xshash shakllarning turli san’at turlarida qo‘llanishini kuzatishi mumkin.

Pedagogik shart-sharoitlar. Taklif etilayotgan metodikaning samarali tashkil etilishi bir qator shartlarga bog‘liq. Avvalo, milliy san’at namunalari bolalarning yosh xususiyatlariga mos, mazmunan tushunarli va vizual jihatdan aniq bo‘lishi zarur. Ikkinchidan, mashg‘ulotlar faqat tarbiyachining izohi bilan cheklanmasdan, bolaning faol ishtirokiga asoslanishi lozim. Uchinchidan, milliy me’morchilik va amaliy bezak san’ati namunalari tasviriy faoliyat, qurish-yasash, nutqni rivojlantirish va o‘yin bilan uzviy bog‘lanishi mumkin.

Bundan tashqari, tarbiyachining milliy san’at tarixi va badiiy xususiyatlari haqidagi bilimlari, ko‘rgazmali materiallarning sifati hamda xavfsiz ijodiy muhitning yaratilishi muhimdir. Ota-onalarni ham jarayonga jalb etish, uy sharoitida milliy naqshlar va hunarmandchilik buyumlarini kuzatishga yo‘naltirish ta’lim-tarbiya uzviyligini kuchaytirishi mumkin.

Xulosa va tavsiyalar. O‘tkazilgan nazariy-metodik tahlil milliy me’morchilik va xalq amaliy bezak san’ati integratsiyasi maktabgacha yoshdagi bolalarning estetik didini rivojlantirish uchun muhim pedagogik imkoniyatlarga ega ekanligini ko‘rsatadi. Ushbu san’at yo‘nalishlaridagi ranglar uyg‘unligi, shakllar mutanosibligi, naqsh ritmi va kompozitsion yaxlitlik bolalarda badiiy idrok hamda estetik munosabatni rivojlantirishga xizmat qilishi mumkin.

Maqolada taklif etilgan metodik model badiiy obraz bilan tanishish, kuzatish va taqqoslash, ijodiy qayta yaratish hamda estetik baholash bosqichlarini o‘zaro bog‘laydi. Ushbu yondashuvning muhim jihati bolani tayyor san’at namunasini tomosha qiluvchi subyekt sifatida emas, balki uni kuzatadigan, anglaydigan, o‘z munosabatini bildiradigan va mustaqil ijodiy faoliyat olib boradigan ishtirokchi sifatida qarashdan iborat. Shunday qilib, milliy me’morchilik va xalq amaliy bezak san’atini integratsiyalash maktabgacha yoshdagi bolalarning estetik rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash, milliy madaniy merosga qiziqishini oshirish va ijodiy faoliyatini boyitishga yo‘naltirilgan istiqbolli metodik yondashuv hisoblanadi. Uning amaliy

samaradorligi esa metodikani ta’lim jarayonida sinovdan o‘tkazish va olingan natijalarni ilmiy asosda baholash orqali aniqlanishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Altibayeva G. Maktabgacha ta’limda estetik tarbiya berishning mazmuni va shakllari - *Maktabgacha va maktab ta’limi* jurnali. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.17645918.

2. Yuldasheva D. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolalarni tasviriy faoliyat turlari asosida estetik tarbiyalash masalalari. – *Maktabgacha va maktab ta’limi* jurnali. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.19356285.

3. Raximov O. D. Milliy me’morchilik merosi va zamonaviy ta’lim: yoshlar estetik madaniyatini rivojlantirish konsepsiyasi. – *Oriental Art and Culture*, 2026, 7(9), 102–107. https://journals-kokandsu.uz/index.php/oriental/article/view/6722.

4. Ochilova M., Axmedov M.-U. O‘zbek xalq amaliy bezak san’atining rivojlanish asoslari. – *Journal of Research and Development*, 2025, 2(12), 46–52. https://imfaktor.com/tjrd/article/view/2003.

5. Yuldashaliyeva A. A. Maktabgacha yoshdagi bolalarni xalq amaliy san’ati vositasida rivojlantirishning ilmiy-pedagogik masalalari. – Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari to‘plami, 2026, 129–134-betlar. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.19429575.